

Порушення присяги судді: практичний аспект

Гончаренко Олександр Володимирович,
*кандидат юридичних наук, керівник служби Голови Вищої
ради юстиції*

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» особа, вперше призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги судді такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати правосуддя, підкоряючись лише закону та керуючись принципом верховенства права, чесно і сумлінно виконувати обов'язки судді, дотримуватися морально-етичних принципів поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади».

На жаль, положення присяги судді для деяких представників суддівського корпусу так і залишаються формальними словами на папері, не наповненими змістом у їх повсякденній діяльності. Тому питання відповідальності суддів за вчинення правопорушень, особливо за порушення присяги, протягом останніх років не втратило своєї актуальності. Вища рада юстиції вносить подання про звільнення суддів за порушення присяги, за дії, пов'язані зі сприянням «рейдерству», незаконному позбавленню права власності, звільненням винних осіб від кримінальної відповідальності тощо. Відтак вирокami судів суддів притягують до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів як пов'язаних із здійсненням правосуддя, так і ні. Вчинюють судді і корупційні дії, стосовно них складаються відповідні адміністративні протоколи, їх притягують до адміністративної відповідальності. Непоодинокі випадки участі суддів у незаконному полюванні, отриманні «подарунків», використанні службового становища тощо.

В Україні, на відміну від країн Європи, суддю притягують зазвичай до відповідальності не за необережно висловлене слово чи некоректну думку в засобах масової інформації або участь у компрометуючих заходах під час свого відпочинку, а за отримання значних хабарів, сприяння «рейдерству», захопленню нерухомості, втручання у діяльність банківської системи тощо. Від дій окремих представників української Феміди страждає не тільки правосуддя, а й економічні інтереси держави, її міжнародний імідж.

Такі прикрі поодинокі випадки порушень суддями закону на тлі більшості порядних і добросовісних суддів мають кричущий характер, враховуючи високий статус, якого надає суспільство посаді судді.

У попередніх статтях у «Віснику Вищої ради юстиції» розкривалися науково-теоретичні питання притягнення суддів до різних видів юридичної відповідальності (конституційної, кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, матеріальної), тому в продовження теми дана стаття безпосередньо присвячена аналізу і систематизації конкретних дій суддів, щодо яких Вищою радою юстиції (далі – ВРЮ) та кваліфікаційними комісіями суддів (з 2010 року – Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККСУ)) приймалися рішення про ініціювання питання про звільнення суддів з посад за порушення присяги і були внесені відповідні подання Президентів України та до Верховної Ради України. Саме ці конкретні приклади і факти порушень суддями присяги є основним емпіричним матеріалом і фундаментом подальших наукових досліджень у сфері відповідальності суддів за дії, вчинені як під час розгляду судових справ, так і поза межами зали судових засідань. Досі в спеціальній науковій юридичній літературі такої систематизації не зроблено.

За основу буде взята діяльність ВРЮ за останні три роки з 2010 року включно, оскільки саме за цей період ВРЮ внесла подання про звільнення 63 суддів з посад за порушення присяги, що складає 37,7% від загальної кількості суддів (167 суддів), подання про звільнення яких вносилися ВРЮ, починаючи з 1998 року.

ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Подання ВРЮ про звільнення суддів за порушення присяги можна систематизувати за наступними критеріями.

За адресатом подання:

- 13 подань Президентів України,
- 50 подань до Верховної Ради України.

За спеціалізацією судів:

- 4 судді адміністративних судів (3 судді окружних адміністративних судів і 1 суддя апеляційного адміністративного суду);
- 5 суддів господарських судів;
- 53 судді загальних (цивільних і кримінальних) судів.

За регіональним принципом – за судами загальної спеціалізації:

- 7 суддів районних судів Дніпропетровської області;
- 6 суддів районних судів Київської області;
- 5 суддів районних судів м. Києва;
- по 4 судді районних судів Донецької, Закарпатської, Луганської та Одеської областей, 3 судді районних судів Херсонської області;
- по 2 судді районних судів Запорізької, Львівської, Черкаської та Харківської областей;
- по 1 судді районних судів Житомирської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Чернівецької та Чернігівської областей.

Також було внесено подання про звільнення 1 судді апеляційного суду м. Києва. За три роки не було внесено жодного подання про звільнення з посади за порушення присяги суддів районних судів Автономної Республіки Крим, Вінницької, Волинської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Тернопільської, Хмельницької областей та м. Севастополя.

За судовими інстанціями:

- 60 суддів першої інстанції;
- 2 судді апеляційної інстанції;
- 1 суддя Верховного Суду України.

За три роки не було внесено жодного подання про звільнення з посади за порушення присяги суддів вищих спеціалізованих судів України.

За характером дій суддів (характером основних порушень)³:

- сприяння «рейдерським» захопленням підприємств (незаконний розгляд суддями корпоративних спорів, блокування та втручання у внутрішню організаційну та господарську діяльність підприємств, незаконне забезпечення позовів тощо) – 13 суддів;
- тяганина при розгляді справ, грубе порушення трудової дисципліни – 11 суддів;
- втручання у діяльність та компетенцію державних органів і органів місцевого самоврядування – 9 суддів;
- грубі порушення вимог кримінально-процесуального законодавства – 9 суддів;
- сприяння незаконному захопленню власності – 8 суддів;
- незаконне забезпечення позовів, не пов'язане з «рейдерством» – 4 суддів;
- легалізація незаконних правочинів – 3 суддів;
- невиконання обов'язків по здійсненню правосуддя – 2 суддів;
- порушення правил виключної підсудності і підвідомчості розгляду справ – 1 суддю;
- з інших підстав – 3 суддів.

Отже, найбільше фактів порушення присяги виявлено серед суддів районних судів (судів загальної спеціалізації), обраних безстроково Верховною Радою України. Більш типовими порушеннями присяги суддями за останні три роки були сприяння «рейдерським» захопленням підприємств, незаконний розгляд корпоративних спорів, блокування та втручання у внутрішню організаційну та господарську діяльність підприємств, незаконне забезпечення

³ Маються на увазі основні порушення, за вчинення яких ВРЮ прийнято рішення про внесення подання про звільнення судді з посади за порушення присяги, оскільки, як свідчить практика діяльності ВРЮ, здебільшого один і той самий суддя водночас і сприяє «рейдерству», і порушує правила підсудності, і втручається у діяльність державних органів тощо. При цьому саме сукупність правопорушень іноді стає підставою для внесення подання про звільнення такого судді з посади за порушення присяги.

позовів, тяганина при розгляді справ, грубе порушення трудової дисципліни, втручання у діяльність та компетенцію державних органів і органів місцевого самоврядування, грубі порушення вимог кримінально-процесуального законодавства.

Для розкриття практичного аспекту поняття «порушення присяги судді», яке міститься в рішеннях Вищої ради юстиції та рішеннях кваліфікаційних комісій суддів, доцільне використання останнього критерію систематизації подань ВРЮ за характером дій суддів.

Сприяння «рейдерським» захопленням підприємств (незаконний розгляд судьями корпоративних спорів, блокування та втручання у внутрішню організаційну та господарську діяльність підприємств, незаконне забезпечення позовів тощо)

26 травня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Святошинського районного суду м. Києва з посади за порушення присяги. Порушення присяги виявилися в участі судді у реалізації «рейдерських» схем, безпідставному заочному розгляду справ, блокуванні господарської діяльності двох підприємств – ТОВ «Мінералінвест», ТОВ «Плато-Девелопмент». Так, 29 грудня 2005 р. (за три дні до Нового року – *прим. авт.*) суддя неправомірно задовольнила заяву позивача про забезпечення позову, заборонила укладати від імені ТОВ «Мінералінвест» будь-які угоди, заборонила внесення та реєстрацію змін до установчих документів ТОВ «Мінералінвест», а також заборонила державному реєстратору – Печерській районній у м. Києві державній адміністрації здійснювати внесення та реєстрацію змін до установчих документів ТОВ «Мінералінвест», в т.ч. реорганізацію ТОВ «Мінералінвест».

Цього ж дня ВРЮ прийнято рішення про внесення подання про звільнення судді Верховного Суду України з посади за порушення присяги, а саме за прийняття до розгляду касаційних скарг, за якими не був оплачений судовий збір, за незаконне зупинення виконання законних рішень судів першої інстанції та сприяння «рейдерським» діям щодо трьох підприємств. Так, у

справі за позовом ТОВ «Плато-Девелопмен» до ТОВ «Мінералінвест», ОСОБА-20, ТОВ «Євроекспорт Торг» про визнання недійсним рішення учасників товариства суддею було безпідставно поновлено строк на касаційне оскарження і зупинено на 18 місяців виконання рішення районного суду, що призвело до «рейдерського» захоплення та ліквідації ТОВ «Мінералінвест» через штучне поновлення на посаді директора колишнього керівника цього підприємства. При цьому суддя, виявляючи зацікавленість, тримав справу у Верховному Суді і не направляв її на розгляд до апеляційного суду Дніпропетровської області, який був визначений судом касаційної інстанції у цій категорії справ. До того ж, справа вже перебувала у Верховному Суді за касаційною скаргою інших осіб і рішення судів були залишені в силі. Одночасно по іншій справі за позовом ОСОБА-20 до ОСОБА-21, ТОВ «Мінералінвест», ТОВ «Плато-Девелопмент» цей же суддя без жодних правових підстав відкрив касаційне провадження, штучно продовжив чинність очевидно незаконного заочного рішення районного суду шляхом унеможливлення його оскарження протягом року, що призвело до блокування діяльності ТОВ «Мінералінвест» та усунення законного обраного директора від управління товариством. При цьому заочне рішення було оскаржене відповідачем не до місцевого, а до апеляційного суду з порушенням процедури. Після скасування апеляційним судом рішення місцевого суду стороною було подано касаційну скаргу, хоча ЦПК України не передбачено оскарження таких ухвал апеляційних судів до Верховного Суду України.

21 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області з посади за порушення присяги, а саме за втручання у внутрішню організаційну діяльність ВАТ «Нікопольський завод феросплавів» (далі – «ВАТ «НЗФ»»), блокування проведення загальних зборів акціонерів акціонерного товариства. Так, суддя постановив ухвалу про забезпечення позову, якою до вирішення справи по суті було заборонено ВАТ «НЗФ», в тому числі загальним зборам акціонерів ВАТ «НЗФ», акціонерам цього товариства та їх представникам,

будь-яким іншим фізичним та юридичним особам проводити загальні збори акціонерів ВАТ «НЗФ», які були призначені на 6, 13, 20, 27 жовтня та 4, 11, 18 листопада 2005 р.

26 травня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення суддів Фастівського міськрайонного суду Київської області та Згурівського районного суду Київської області з посад за порушення присяги, а саме за грубе порушення прав акціонерів ЗАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», перешкоджання господарській і організаційній діяльності товариства.

Так, суддя Фастівського міськрайонного суду Київської області забезпечив позов за відсутності будь-яких порушених прав чи охоронюваних законом інтересів позивача. Порушив підвідомчість розгляду справ, оскільки розглянув спір, який виник із корпоративних відносин. Порушив вимоги статей 117, 118 КАС України щодо підстав, виду та порядку забезпечення позову, оскільки, по-перше, предмет позову та спосіб його забезпечення були ідентичними, і тому ухвалою суду позов фактично було вирішено по суті із задоволенням вимог позивача без розгляду справи. По-друге, шляхом застосування заходів забезпечення позову суддею фактично було призначено реєстратором власників іменних цінних паперів ЗАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» ТОВ «Депозит», хоча дані вимоги не висувалися позивачем, тобто суддя ще на стадії відкриття провадження у справі вийшов за межі позовних вимог та втрутився у вирішення питань, які стосуються виключно внутрішньої організаційної діяльності акціонерного товариства.

16 лютого 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Ленінського районного суду м. Луганська з посади за порушення присяги, а саме за втручання у внутрішню організаційну діяльність ВАТ «Дніпропетровський ремонтний завод електротранспорту». Суддя через п'ять років після звільнення позивача з посади голови правління ВАТ «ДРЗЕ» за власним бажанням поновила його на цій посаді чим сприяла «рейдерському» захопленню контролю над товариством.

Доцільно також навести конкретні приклади постановлення суддями незаконних ухвал про забезпечення позовів з метою сприяння «рейдерському» захопленню підприємств та отримання корпоративного контролю над ними.

З цих підстав 26 травня 2010 р. (два рішення) та 5 квітня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подань про звільнення суддів Заводського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області, Семенівського районного суду Полтавської області та Святошинського районного суду м. Києва з посад за порушення присяги відповідно.

Так, ухвалою судді Заводського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області про забезпечення позову заборонено ОСОБА-1 вчиняти будь-які юридичні дії від імені ТОВ «Лайнком Нетворк Інк.» без довіреності чи спеціального на те доручення загальних зборів учасників товариства. Заборонено ОСОБА-1, ТОВ «Лайнком Нетворк Інк.», його учасникам, посадовим особам та іншим найманим працівникам, а так само будь-яким третім особам чинити перешкоди ОСОБА-2 щодо проходу на територію та перебування на території ТОВ «Лайнком Нетворк Інк.» у будь-який час доби. Заборонено управлінню з питань реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Дніпропетровської міської ради або державному реєстратору проводити державну реєстрацію змін до установчих документів та вносити зміни до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, будь-які відомості щодо юридичної особи – ТОВ «Лайнком Нетворк Інк.». Зобов'язано ТОВ «Лайнком Нетворк Інк.» в особі генерального директора ОСОБА-2 забезпечити збереження всього майна товариства за місцем його знаходження.

Суддя Семенівського районного суду Полтавської області незаконно забезпечив позов шляхом заборони ЗАТ «ТФПНК «Укртатнафта» проводити загальні збори акціонерів, призначені на 14 березня 2008 р., самостійно складати перелік осіб, які мають право на участь у загальних зборах акціонерів цього товариства, здійснювати інформаційне та організаційне забезпечення проведення загальних зборів товариства, в тому числі реєстрацію учасників

загальних зборів, підрахунок голосів, а також інші дії із забезпечення організації і проведення загальних зборів емітента, чи складати реєстр акціонерів товариства; заборони ВАТ «ФК «Укрнафтогаз» на підставі письмового запиту емітента чи самостійно складати перелік осіб, які мають право на участь у загальних зборах акціонерів ЗАТ «ТФПНК «Укртатнафта», здійснювати інформаційне та організаційне забезпечення проведення загальних зборів вказаного товариства, а також надання інших послуг із забезпечення організації і проведення загальних зборів емітента чи складати реєстр акціонерів цього товариства.

Суддя Святошинського районного суду м. Києва постановив незаконну ухвалу про забезпечення позову шляхом заборони ТОВ «ПОРТО-КАПІТАЛ» вчиняти будь-які дії щодо передачі та внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ «Квазар», заблокував обіг цінних паперів ВАТ «Квазар» на всіх особистих рахунках у системі реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ «Квазар» та випуск відповідних цінних паперів. В іншій справі виніс незаконну ухвалу про забезпечення позову, відповідно до якої накладено арешт на основні засоби ВАТ «Квазар», в тому числі нерухоме майно; заборонено відповідачам та будь-яким уповноваженим ними особам вчиняти будь-які дії, спрямовані на порушення права, усунення членів правління та Спостережної ради ВАТ «Квазар», внесення змін до реєстраційної справи ВАТ «Квазар», яка знаходиться в Печерській районній в м. Києві державній адміністрації; заборонено використовувати нову печатку Товариства та звільняти працівників ВАТ «Квазар», обмежувати будь-яким чином доступ працівників та/або посадових осіб ВАТ «Квазар», обраних до 27 грудня 2008 р., на територію, до приміщень, споруд ВАТ «Квазар», вчиняти інші дії, що перешкоджають або створюють загрозу порушення права розпорядження, користування та володіння територією, приміщеннями, спорудами, іншим майном ВАТ «Квазар».

Тяганина при розгляді справ, грубе порушення трудової дисципліни

17 травня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Синельниківського районного суду Дніпропетровської області з посади за порушення присяги. ВРЮ встановлено, що суддею допущено системну тяганину при розгляді справ, протягом декількох місяців нею не здавалися матеріали багатьох кримінальних справ до канцелярії суду, порушені вимоги трудової дисципліни та розпорядку роботи суду, суддя самовільно залишала роботу в суді для поїздки на відпочинок.

Цього ж дня ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення з посади за порушення присяги судді апеляційного суду м. Києва, який несумлінно виконував службові обов'язки, неналежно здійснював правосуддя, не з'являвся на роботі протягом тривалого періоду без поважних причин, проявив тяганину при розгляді справ.

5 квітня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Пустомитівського районного суду Львівської області з посади за порушення присяги, а саме за грубе порушення суддею строків розгляду багатьох цивільних і кримінальних справ (справи без будь-яких вагомих причин не розглядалися суддею роками), направлення апеляційних скарг до апеляційного суду із порушенням строків, ненадання сторонам копій судових рішень тощо.

13 березня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області з посади за порушення присяги, а саме за несумлінне ставлення до своїх посадових обов'язків, за порушення трудової дисципліни, систематичні прогули, тяганину. У період 2009–2011 років суддя був відсутній на робочому місці без поважних причин протягом 30 календарних днів.

З таких самих підстав 24 квітня 2012 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді господарського суду Сумської області з посади за порушення присяги. Серед іншого причиною послугувало те, що

суддя протягом досить тривалого часу систематично з'являвся на роботі в нетверезому стані.

Втручання у діяльність державних органів і органів місцевого самоврядування

26 травня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Шполянського районного суду Черкаської області з посади за порушення присяги, а саме за дії, які сприяли протиправному захопленню приміщення Києво-Святошинського управління земельних ресурсів. Ухвалою судді про забезпечення позову було вирішено справу по суті без її розгляду у встановленому законом порядку та фактично вирішено питання призначення керівника управління земельних ресурсів Києво-Святошинського району. Так, суддею постановлено ухвалу про забезпечення позову, зокрема шляхом заборони будь-яким особам, в тому числі ОСОБА-8, управлінню земельних ресурсів Києво-Святошинського району Київської області, його підрозділам, посадовим особам, працівникам, особам, які залучені на договірних засадах та/або на підставі доручень, а також третім особам, Державному комітету України із земельних ресурсів, його підрозділам, посадовим особам, працівникам, особам, які залучені на договірних засадах та/або на підставі доручень, чинити перешкоди ОСОБА-9 у виконанні обов'язків начальника управління земельних ресурсів Києво-Святошинського району Київської області, а також відсторонювати його від роботи, змінювати істотні умови його праці та/або переводити на іншу роботу тощо.

21 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді господарського суду Полтавської області з посади за порушення присяги, оскільки суддя втрутився у здійснення повноважень митних органів шляхом позбавлення їх у судовому рішенні можливості здійснювати контроль за правильністю визначення митної вартості товарів. Встановив пільговий режим розмитнення товарів для конкретного підприємства. Зобов'язав Енергетичну регіональну митницю здійснювати митне оформлення нафти та нафтопродуктів, які транспортуються через

митний кордон на адресу підприємства трубопровідним та залізничним транспортом без сплати ним зазначених платежів і без подання відповідних платіжних доручень.

1 березня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Кіровського районного суду м. Дніпропетровська з посади за порушення присяги, оскільки при розгляді справи за адміністративним позовом ОСОБА-10 до голови Дніпропетровської обласної територіальної виборчої комісії, Дніпропетровської обласної ради суддя постановив незаконну ухвалу про забезпечення позову шляхом заборони Дніпропетровській обласній раді, голові Дніпропетровської обласної територіальної виборчої комісії та іншим особам проводити пленарні засідання сесії Дніпропетровської обласної ради до набрання чинності постановою Кіровського районного суду. Забезпечення позову перешкодило нормальному функціонуванню органу місцевого самоврядування протягом декількох місяців.

Грубі порушення вимог кримінально-процесуального законодавства

25 вересня 2012 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення трьох суддів Ровеньківського міського суду Луганської області з посад за порушення присяги за те, що вони безпідставно та незаконно звільнили від кримінальної відповідальності громадянина ОСОБА-16, який, перебуваючи в стані алкогольного і наркотичного сп'яніння, скоїв умисне вбивство власної дружини з особливою жорстокістю, після чого залишив свого однорічного сина на узбіччі дороги в небезпеці. ОСОБА-16 був працівником міліції та займав керівну посаду і при цьому скоїв вбивство своєї дружини, яка також була офіцером міліції, не розкався у вчиненому ні після скоєння ним даного злочину, ні в ході досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи. Стан патологічного афекту, на який у виправдувальному вирокі посилалися судді, не був підтверджений ні матеріалами кримінальної справи, ні характером вчинення злочину.

14 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Шевченківського районного суду м. Чернівці з посади за

порушення присяги, оскільки суддя, зокрема, безпідставно змінив запобіжний захід ОСОБА-17 з тримання під вартою на заставу в розмірі 20000 грн., незважаючи на те, що запобіжний захід взяття під варту йому вже був судом обраний, а сама кримінальна справа не знаходилася у провадженні суду.

16 жовтня 2012 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення двох суддів Довгинцівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області з посад за порушення присяги за те, що вони безпідставно та незаконно фактично звільнили від кримінальної відповідальності громадянина ОСОБА-18, який з хуліганських мотивів жорстоко вбив громадянина ОСОБА-19 на подвір'ї його власного будинку із самовільно переробленої зброї, на очах у багатьох односельчан, залишивши без батька неповнолітню дитину. Кваліфікація суддями діяння підсудного як перевищення меж необхідної оборони не було підтверджено ні матеріалами кримінальної справи, ні характером вчинення злочину.

Сприяння незаконному захопленню власності

14 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді господарського суду Одеської області з посади за порушення присяги. ВРЮ встановлено, що суддя без витребування необхідних правовстановлюючих документів щодо права власності на нерухоме майно, без врахування особливості відчуження майна підприємства, яке перебуває у процедурі санації, без наявності обов'язкового погодження Міністерства транспорту та зв'язку України при розгляді семи справ визнав право власності на майно державної судноплавної компанії «Чорноморське морське пароплавство» за ТОВ «Індокитай», ТОВ «Транбуд-СУ5», ТОВ «Трансбуд-авто», ТОВ «Укрздравниця», ТОВ «Галерея Девелопмент», ПП «Медіаінфарм», ТОВ «Ойл Логистік».

21 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Михайлівського районного суду Запорізької області з посади за порушення присяги, оскільки у 2008 році суддя ухвалою затвердила мирову угоду між громадянами ОСОБА-11 та ОСОБА-12 і ОСОБА-13 щодо

трикімнатної квартири у м. Запоріжжі, хоча ОСОБА-13 помер у 1995 році, а ОСОБА-12 – у 2001 році. Дії судді призвели до незаконного позбавлення права власності на трикімнатну квартиру громадян ОСОБА-14 та ОСОБА-15 без залучення їх до розгляду справи.

Незаконне забезпечення позовів, не пов'язане з «рейдерством»

21 червня 2012 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Сколівського районного суду Львівської області з посади за порушення присяги, а саме за постановлення незаконної ухвали про забезпечення позову із зупиненням виконання чинного рішення господарського суду про стягнення 33 млн. грн. за позовом, поданим на суму 10 тис. грн. Так, відповідно до ухвали судді від 16 грудня 2011 р. зупинено виконавче провадження про стягнення грошових коштів на підставі наказу господарського суду м. Києва від 15 вересня 2011 р., відкрите державним виконавцем відділу примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України. Заборонено відділу примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України, державному виконавцеві відділу примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України, іншим органам державної виконавчої служби, державним виконавцям вчиняти будь-які дії щодо стягнення з ПАТ «ПІРЕУС БАНК» грошових коштів на користь ОСОБА-3, ВАТ «Автотранспортник 13066».

26 травня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Ворошиловського районного суду м. Донецька з посади за порушення присяги, а саме за постановлення ряду незаконних ухвал щодо керівництва Державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний». Так, суддя постановив ухвали про забезпечення позову, які спочатку були винесені на користь ОСОБА-4 із визнанням за ним права на посаду начальника Державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний» замість призначеного Міністром транспорту України на цю посаду ОСОБА-5. А потім скасував ці ухвали і незаконно постановив іншу ухвалу, яка була винесена на користь ОСОБА-5 із визнанням вже за ним права на посаду

начальника Державного підприємства «Морський торгівельний порт «Южний». Вирішення справ по суті шляхом постановлення ухвал про забезпечення позову призвело до тяжких наслідків і блокування господарської діяльності державного підприємства.

14 червня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Приморського районного суду м. Одеси з посади за порушення присяги, оскільки при розгляді справи за позовом ОСОБА-6, ОСОБА-7 до компанії «Balcombe Investments Ltd.» та Міністерства оборони і командування військово-повітряних сил і протиповітряної оборони Республіки Ємен про стягнення боргу та неотриманих доходів постановила незаконну ухвалу про забезпечення позову шляхом: накладення арешту на майно відповідачів, що знаходиться на території України; заборони митним органам України вчиняти будь-які дії та приймати будь-які рішення відносно митного оформлення вантажів з України на адресу Міністерства Оборони і Командування Збройних сил Республіки Ємен, у тому числі заборони експлуатації та вильоту літака ІЛ-76, який належить Збройним силам Республіки Ємен та знаходиться на ремонті на Державному підприємстві «Миколаївський авіаремонтний завод «НАРП».

Легалізація незаконних правочинів

21 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Макарівського районного суду Київської області з посади за порушення присяги. ВРЮ встановлено, що суддя ухвалював численні незаконні рішення у порядку окремого провадження (встановлювалися факти, що мають юридичне значення), на підставі яких фактично здійснювалося придбання земельних ділянок розміром сотні гектарів для ведення особистого селянського господарства всупереч існуванню мораторію (заборони) на продаж таких земель.

Так, саме 6 грудня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення суддів Бориспільського міськрайонного суду Київської області з посад за порушення присяги, оскільки судді своїми рішеннями сприяли

незаконній легалізації договорів купівлі-продажу земельних ділянок на декілька сотень гектарів у межах Київської області всупереч існуванню заборон, передбачених Земельним кодексом України.

Невиконання обов'язків по здійсненню правосуддя

20 вересня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Юр'ївського районного суду Дніпропетровської області з посади за порушення присяги, оскільки суддя не здійснював правосуддя з грудня 2008 року та перебував у розшуку за вчинення злочинів.

Такі самі порушення були встановлені і в діях судді Арбузинського районного суду Миколаївської області, який не здійснював правосуддя з 2006 року і перебував у розшуку за вчинення злочинів. Рішення щодо нього було прийнято ВРЮ 21 червня 2010 р.

Порушення правил виключної підсудності і підвідомчості розгляду справ

7 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області з посади за порушення присяги, оскільки суддя, грубо порушивши правила виключної підсудності розгляду справ за місцем знаходження нерухомого майна, позбавив ТОВ «Українські теле-радіо-системи» права власності на нерухомість у м. Києві без участі відповідача, належно не повідомленого про розгляд справи.

5 квітня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Святошинського районного суду м. Києва з посади за порушення присяги, оскільки суддею розглянуто справу, яка предметно і територіально не була підсудна районному суду. Справа мала корпоративний характер і підлягала розгляду в порядку господарського судочинства. Суддя розглянув справу в порядку адміністративного судочинства, водночас як позов стосувався дій державних реєстраторів виконавчого комітету Мукачівської міської ради Закарпатської області, а позивач, окрім договору оренди житла в м. Києві, не надав інших належних доказів його проживання в м. Києві. Суддею

було порушено вимоги щодо належного повідомлення всіх учасників судового процесу про час, дату і місце розгляду справи та надіслання копії ухвали про відкриття провадження у справі, оскільки в матеріалах справи не міститься доказів надіслання повісток та копії ухвал учасникам процесу та їх отримання.

14 червня 2011 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Березанського міського суду Київської області з посади за порушення присяги, оскільки суддя грубо порушив правила виключної підсудності розгляду справ за місцем знаходження нерухомого майна, розглядаючи у Березанському міському суді Київської області спір щодо нерухомого майна, яке знаходиться на території Києво-Святошинського району Київської області. Також при розгляді справи вийшов за межі позовних вимог, а рішення постановив щодо особи, яка не була стороною по справі.

Інші підстави

7 червня 2010 р. ВРЮ прийняла рішення про внесення подання про звільнення судді Святошинського районного суду м. Києва з посади за порушення присяги, оскільки суддя незаконно виселив тринадцятирічну дитину з квартири в м. Києві, чим позбавив останню права на житло, розглянувши справу без її участі.

Необхідно відзначити, що при розгляді пропозицій про внесення подання про звільнення суддів з посади за порушення присяги враховуються не тільки факти грубого порушення суддею вимог законодавства, а й інші: їх систематичність; наслідки, які настали в результаті незаконних дій судді; несумлінне ставлення до своїх посадових обов'язків; позиція вищестоящих судових інстанцій; дані, що характеризують особу судді тощо.

Об'єктивне розуміння конкретного змісту (наповнюваності) поняття «порушення присяги» неможливе без здійснення аналізу відповідної судової практики розгляду адміністративними судами справ за позовами суддів на рішення ВРЮ про прийняття подань про звільнення їх з посад за порушення присяги. За останні три роки Вищим адміністративним судом України (далі – ВАСУ) були визнані неправомірними і незаконними 6 рішень ВРЮ (з

урахуванням остаточного розгляду ВАСУ адміністративних позовів суддів, поданих у минулі роки), що складає 35,3% від загальної кількості визнаних незаконними рішень ВРЮ з 1998 року (17 рішень).

При визнанні незаконними рішень ВРЮ не з точки зору порушення процедури, а з точки зору порушення ВРЮ норм матеріального права та оцінки членами ВРЮ матеріалів щодо звільнення суддів з посади за порушення присяги ВАСУ зроблено наступні висновки:

- сам по собі факт тривалого розгляду справ не доводить порушення суддею кримінального законодавства. Досліджені під час розгляду справи копії матеріалів кримінальних справ доводять той факт, що всі процесуальні дії по справі були вчинені суддею своєчасно, єдиним порушенням є зрив судових засідань внаслідок недоставки підсудних. Однак, як видно з пояснень голови суду, за організацію роботи суду, у тому числі за доставку підсудних, він відповідає безпосередньо. З наданих ним пояснень кваліфікаційній комісії суддів місцевих та апеляційних судів вбачається, що доставка підсудних певний час не проводилась у зв'язку з розпорядженням начальника Львівського УМВС України. Тому суд вважає, що порушення строків розгляду кримінальних справ визначені як порушення суддею присяги безпідставно (витяг з постанови ВАСУ від 15 вересня 2010 р., справа № П-160/10);

- для того щоб порушення судді могло бути кваліфіковано, визначено як порушення присяги, воно повинно бути більш тяжким, більш суттєвим, ніж порушення законодавства, яке може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. При прийнятті рішення про наявність у діях судді ознак порушення присяги у зв'язку з порушенням ним законодавства при розгляді справ повинно бути обґрунтовано, чому встановлені порушення не можуть бути визначені як дисциплінарний проступок, у чому полягає їх особлива тяжкість, а також встановлено умисність порушення законодавства, настання тяжких наслідків, які мали місце унаслідок допущеного порушення тощо (витяг з постанови ВАСУ від 27 квітня 2011 р., справа № К-19960/08);

- колегія суддів вважає, що зазначені в рішенні і поданні ВРЮ окремі процесуальні порушення, допущені суддею при вирішенні заяви про забезпечення позову, самі по собі не є достатніми для звільнення його з посади судді за порушення присяги. На час прийняття Вищою радою юстиції рішення про порушення суддею присяги судді не була перевірена законність постановленої ним ухвали про часткове забезпечення позову ЗАТ «Інтертранс» у встановленому процесуальним законом порядку. Це судове рішення залишене без змін ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду, а подана 4 серпня 2009 р. Генеральною прокуратурою України апеляційна скарга – без задоволення. Як видно з матеріалів справи, до звернення ЗАТ «Інтертранс» в суд з позовом на дії Генеральної прокуратури України остання за зверненням народного депутата України проводила перевірку щодо порушень вимог чинного законодавства про закупівлю товарів, робіт та послуг за державні кошти підприємством ДАЗТУ «Укрзалізниця». Генеральній прокуратурі України були надані всі документи, необхідні для здійснення перевірки з вказаного питання. За таких обставин ухвала про часткове забезпечення позову, зокрема шляхом заборони Генеральній прокуратурі України здійснювати перевірку та приймати рішення на підставі документів, витребуваних у ДАЗТУ «Укрзалізниця» листом від 1 липня 2009 р. до вирішення справи по суті, не вплинула на проведення перевірки Генеральною прокуратурою України і не спричинила негативних наслідків (витяг з постанови ВАСУ від 15 вересня 2010 р., справа № П-111/10);

- проаналізувавши висновки Вищої ради юстиції відносно встановлення фактів порушення матеріального і процесуального закону при розгляді цивільної справи за позовом ОСОБА-22 до ОСОБА-23, в тому числі щодо порушення ст. 222 ЦПК України стосовно направлення рішень сторонам у справі, судова колегія погоджується з наявністю допущених суддею таких порушень. Проте порушення присяги – проступок, який за своєю суттю є не просто порушенням дисциплінарних стандартів, а серйозним і неприпустимим діянням. Оскільки при розгляді справи не було встановлено фактів, які б

свідчили про умисне порушення закону суддею або його несумлінність, колегія суддів вважає, що допущені ним порушення закону при розгляді справи не свідчать про порушення ним присяги судді, а їх наслідки не є тяжкими і незворотними (витяг з постанови ВАСУ від 2 листопада 2010 р., справа № П-112/10-312/10);

- аналізуючи висновки Вищої ради юстиції відносно перевірки кримінальних справ, розглянутих під головуванням судді, і допущених ним порушень норм матеріального та процесуального права, судова колегія погоджується з наявністю таких порушень. Це встановлено рішеннями суду апеляційної інстанції, якими було скасовано судові рішення, постановлені суддею. Однак колегія суддів вважає, що допущені суддею порушення закону при розгляді справ не свідчать про порушення присяги судді, а їх наслідки не є тяжкими і незворотними (витяг з постанови ВАСУ від 20 жовтня 2010 р., справа № П-183/10);

- при прийнятті оскаржуваного рішення Рада виходила з того, що допущені суддею порушення вимог закону під час прийняття процесуальних рішень призвели до створення перешкод для правоохоронних органів у виконанні покладених на них законом повноважень, що викликає сумнів у об'єктивності, неупередженості та незалежності судді. Вказані дії свідчать, що суддя несумлінно виконував свої службові обов'язки, ігнорував вимоги законодавства, чим порушив присягу судді, у зв'язку з чим підлягає звільненню з посади. Зокрема, як зазначено в рішенні ради, суддя, не відкривши провадження у справі, 25 лютого 2010 р. ухвалив постанову, якою зупинив здійснення будь-яких дій працівниками управління податкової міліції та Державної податкової адміністрації, в тому числі призначення та проведення планових, позапланових, виїзних і невиїзних перевірок. При цьому суддя застосував норми закону, які не підлягали застосуванню. Аналогічне порушення допущене і при розгляді інших двох справ. Як свідчать матеріали справи, жодне із судових рішень, яке аналізувались Радою та стали приводом для внесення подання, не було скасоване чи змінене компетентними

ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

(апеляційним, касаційним) судами, а отже, відповідно, вказані рішення були законними. З урахуванням наведеного, суд дійшов висновку, що оскаржуване рішення є незаконним (витяг з постанови ВАСУ від 22 серпня 2012 р., справа № П/9991/331/12).

З наведених вище правових позицій суддів ВАСУ видно, що важливими кваліфікуючими ознаками при прийнятті рішення про внесення подання про звільнення судді з посади за порушення присяги (ініціювання притягнення судді до відповідальності), крім порушення ним вимог законодавства, повинні бути також: по-перше, доведені факти умисних дій судді або його несумлінності; по-друге, встановлено настання незворотних наслідків, які мали місце унаслідок допущеного порушення; по-третє, враховано тяжкість правопорушення, тобто порушення повинно бути більш тяжким, більш суттєвим, ніж просте порушення законодавства; по-четверте, міститься обґрунтування, в чому є необхідність застосування саме інституту порушення присяги, а не дисциплінарної відповідальності; по-п'яте, враховано позицію судів апеляційної чи касаційної інстанції, які переглядали відповідні рішення судді.

Необхідно відзначити, що така правова позиція ВАСУ при розгляді справ про оскарження рішень ВРЮ має дискусійний характер і її не завжди підтримують учені та практики. В основу дискусії покладено те, що, вирішуючи питання про законність чи незаконність відповідного акта ВРЮ з наведених вище підстав, судді фактично вирішують питання, які віднесені законодавством до виключної компетенції спеціального конституційного квазісудового органу – ВРЮ. До того ж законодавство не містить вимог про необхідність встановлення ВРЮ наведених вище додаткових підстав для порушення питання про звільнення судді з посади за порушення присяги. Тому такі акти ВРЮ повинні переглядатися судом з точки зору «форми» та дотримання ВРЮ процедури при прийнятті відповідного рішення (наявності кворуму на засіданні ВРЮ, достатньої кількості голосів при голосуванні, забезпеченні судді права на захист, надання пояснень, без оцінки питання

підстав для внесення подання про звільнення судді з посади, суд також може перевірити їх наявність і відповідність матеріалам справ тощо).

Отже, практика вищої судової установи координувала діяльність ВРЮ із оцінки нею фактів порушення присяги суддями та більш чітко визначала склад такого правопорушення та поняття як «порушення присяги судді».

Підсумовуючи викладене, зазначу, що порушення присяги судді (у практичному, прикладному аспекті) слід розуміти як діяння судді, яке грубо порушує вимоги чинного законодавства або є свідченням його несумлінності, пов'язане, як правило, з незаконним розглядом корпоративних спорів, блокуванням та втручанням у внутрішню організаційну та господарську діяльність підприємств, незаконним забезпеченням позовів, тяганиною при розгляді справ, грубим порушенням трудової дисципліни, втручанням у діяльність та компетенцію державних органів і органів місцевого самоврядування, грубим порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства, яке призвело до тяжких, незворотних наслідків і є адекватним вчиненому.